

DE PEDAGOG 03

UITGAVE VAN DE NVO - JAARGANG 25 - OKTOBER 2024

‘Je hoeft geen
therapeut te zijn
om kinderen met
trauma te steunen’

Gezinnen met
meervoudige en
complexe problemen

Menno (21) leert
de ander zien

Niet bang voor
radicalisering

Kleuters met
een beperking

Op het spoor gezet

Soms bepaalt een ontmoeting of een gebeurtenis welke kant je opgaat. In het openingsinterview vertelt trauma-expert Leony Coppens over de fysiotherapeut van Kevin, geboren met cerebrale parese en daardoor moeite met bewegen. Die vroeg wat Kevin zelf graag wilde. Voetballen! De therapeut zorgde dat Kevin, ondanks zijn beperking, bij een voetbalclub kwam, voetbalschoenen kreeg, voetbalkeren en een tas. Later is Kevin voetbaltrainer geworden en dat leidde er uiteindelijk toe dat hij nu leerkracht is.

Tijdens haar studie in Duitsland kwam Jana Knot-Dickscheit als stagiaire bij een gezin waar al meerdere kinderen uit huis waren geplaatst. Ook het jongste kind moest voortijdig het nest verlaten. Ze herinnert zich nog levendig het drama voor de ouders en de enorme hulpeloosheid bij de hulpverleners. "Dat zou toch anders moeten en kunnen", dacht ze. Inmiddels is Jana hoofd van het Expertisecentrum Gezinnen met meervoudige en complexe problemen.

Zes jaar geleden deelde orthopedagoog-generalist Marjolein Prenger, op een congres over Positieve Educatie aan de Universiteit Twente, de helft van haar workshop met kunstdocent Irma Smegen. Tijdens die workshop bleek dat niet alleen hun onderwerpen – mindfulness en yoga in de klas – goed bij elkaar pasten, maar zij zelf ook. Samen ontwikkelden ze een training en vorig jaar verscheen hun boek *Doe 's lief, compassietraining voor kinderen*.

In 2004 verhuisde Stijn Sieckelincx van België naar Nederland om daar aan zijn proefschrift te werken over jongeren en hun idealen. In dat jaar werd filmmaker Theo van Gogh vermoord, een paar straten verderop in Amsterdam. "Deze gebeurtenis heeft mijn proefschrift en mijn loopbaan gekleurd." Inmiddels houdt Stijn zich al twintig jaar bezig met het onderwerp radicalisering en werkte hij mee aan de nieuwe Richtlijn Radicalisering voor de jeugdhulp en jeugdbescherming. "Radicalisering is heel vaak een vermomde hulpvraag", legt hij uit in dit nummer van *de Pedagoog*.

Annemiek Haalboom
hoofdredacteur *de Pedagoog*

‘Een kind met een beperking in het reguliere onderwijs laten instromen, vraagt strijdbare ouders’

Florianne Rademaker, pagina 14

4 **‘Je hoeft geen therapeut te zijn om kinderen met trauma te steunen’**
Interview met Leony Coppens over haar boek ‘Iedereen kan het verschil maken’. Ze sprak twaalf volwassenen over hun traumatische ervaringen als kind en welke steun hen echt heeft geholpen.

18 **‘Wees niet bang voor radicalisering’**
Stijn Sieckelinck over de nieuwe Richtlijn Radicalisering voor de jeugdhulp en jeugdbescherming.

20 **‘Bewaar rust en blijf bij wat je samen hebt bedacht’**
Gesprek met Jana Knot-Dickscheit, hoofd van het Expertisecentrum Gezinnen met meervoudige en complexe problemen.

24 **Menno (21) krijgt meer oog voor de ander**
Hoe de methode Beweging-als-houvast Menno, met een verstandelijke beperking en autisme, helpt bij het ontwikkelen van wederkerigheid.

32 **Mockingbird**
Een nieuwe werkwijze in pleegzorg: Mockingbird. Pleeggezinnen die bij elkaar in de buurt wonen, vormen een netwerk voor onderlinge ondersteuning.

20

30

rubrieken

---

8 Onderzoeksnieuws

9 Pedagoog in opleiding

10 Over de grens

12 Doe's lief

14 Promovendus:
Florianne Rademaker

17 Column Elena

23 Gegrepen

27 Gast: Jan Pieter Meijer

28 Boeken &zo

30 Hoogleraar: Evelien Poelen

35 Juridische en beroepsethische vragen

36 Young professionals

40 Op de werkvloer

23

32

‘Je hoeft geen therapeut te zijn om kinderen met trauma te steunen’

Volgens orthopedagoog Leony Coppens is het helemaal niet ingewikkeld om de veerkracht van kinderen met trauma te vergroten. In haar boek ‘Iedereen kan het verschil maken’ legt ze uit hoe je dat doet. Ze interviewde twaalf ‘overlevers’ over hun ervaringen als kind en wat hen heeft geholpen om weer grip op hun leven te krijgen.

Leony Coppens (’s-Hertogenbosch, 1966) ontvangt me in haar eigen praktijk, hartje Den Haag, waar ze sinds 2016 traumabehandeling geeft aan kinderen, jongeren en de mensen om hen heen. Een ruime kamer, met uitzicht op een binnenplaatsje en een zonnig geel geschilderde muur.

Ze herinnert zich nog goed dat ze daar vorig jaar zomer buiten zat met Melody (22), een van de *overlevers* die ze interviewde voor haar boek. Als jong meisje was Melody twee keer bij haar in therapie wegens nachtmerries.

“De zon scheen. Ik vond het zo mooi om haar weer terug te zien na zoveel tijd. Dat gebeurt eigenlijk nooit. Ik weet ook nooit hoe het verder gaat met kinderen. Van haar wist ik via via toevallig wel dat ze in de gesloten jeugdzorg had gezeten en het een hele tijd steeds slechter is gegaan. We hadden het ook over de tijd toen ze bij mij kwam en ze zich verstopte onder tafel of ik haar soms echt kwijt was en zij de deur was uitgeglipt.”

Bronnen van veerkracht

Voor haar boek *Iedereen kan het verschil maken*, dat afgelopen juni uitkwam, interviewde Leony Coppens twaalf volwassenen die terugkijken op hun traumatische jeugdervaringen, hoe ze daar toch sterk zijn uitgekomen en welke steun hen daarbij echt verder heeft geholpen.

Melody is de enige oud-cliënt. Andere kandidaten kwam ze op het spoor via collega’s, familie, vrienden en bekenden. Schrijver Israel van Dorsten kende ze al via een congres. Hij was bereid te vertellen over de jarenlange emotionele en fysieke mishandeling van hem en zijn broers en zussen, thuis in Ruinerwold. Hij schreef er een boek over, *Wij waren, ik ben*.

De interviews zoomen in op ieders veerkracht – zoals geloof in zichzelf, maar vooral steun van buiten. De bronnen van veerkracht staan puntsgewijs aan het eind van elk interview opgesomd. Melody heeft er twaalf, waaronder muziek, motivatie voor haar opleiding, vriendschappen en steun van een lieve leraar die in haar geloofde. Israel heeft nog steeds warm contact met een van de eerste politieagenten die hij ontmoette en met het gezin dat hem opving, na zijn ontsnapping uit de boerderij van zijn vader, nu vijf jaar geleden.

Herstellende ervaringen

De interviews illustreren mooi de andere hoofdstukken waarin Leony Coppens uitlegt wat trauma is, de impact van trauma en hoe je kunt reageren en kinderen steunen. Allemaal gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek en vijftientig jaar ervaring als traumabehandelaar.

Ze realiseert zich al heel lang dat een uurtje traumatherapie in de week niet genoeg is. Dat het veel meer effect heeft als je ook de kracht weet te benutten van de volwassenen die dagelijks met een kind te maken hebben. In 2006 las ze het boek *The boy who was raised as a dog*, van de Amerikaanse kinderpsychiater Bruce Perry. In die tijd was ze hoofd behandeling van een kinder- en jeugdpolikliniek in Den Haag.

“In de polikliniek zijn we de gedragsproblemen waarmee kinderen waren aangemeld, meer gaan zien in het licht van wat ze hadden meegemaakt in plaats van als stoornis. Dat was toen een heel andere kijk. Na een paar jaar kwamen er alleen nog kinderen met problemen die gerelateerd waren aan traumatische ervaringen.”

“Ik herkende veel in wat Perry schreef. Hij benoemde het belang van veel herstellende ervaringen voor kinderen die al vroeg ik hun

- > leven getraumatiseerd zijn. Je brein ontwikkelt zich op basis van ervaringen. Als je veel negatieve ervaringen hebt – het is niet veilig, anderen kunnen gevaarlijk zijn, jijzelf bent niet de moeite waard – dan heb je heel veel herstellende ervaringen nodig om nieuwe neurale verbindingen te maken in je brein. Méér dan de negatieve ervaringen die je hebt gehad. Een uurtje therapie is dan maar heel beperkt.”

Goud

In de polikliniek kwamen steeds meer kinderen die in pleeggezinnen of gezinshuizen opgroeiden.

“Ik dacht: die pleegouders hebben goud in handen om die herstellende ervaringen te bieden, maar dan moeten ze er wel meer over weten. Bijvoorbeeld dat kinderen die geleerd hebben dat ze niet de moeite waard zijn of dat opvoeders eigenlijk niet te vertrouwen zijn, net kunnen doen of ze niemand nodig hebben. Dat is veiliger. Dan kun je als opvoeder gaan denken dat kinderen je afwijzen, dat je iets verkeerd doet of dat ze zich alleen wel redden. Maar dat is niet zo. Wat ze nodig hebben zijn nieuwe ervaringen met andere mensen, die voor ze zorgen, de moeite waard vinden, beschermen en vertrouwen.”

Pleegouders en leerkrachten

Samen met een collega vertaalde Leony Coppens in 2012 een Amerikaanse training voor pleegouders, *Zorgen voor getraumatiseerde kinderen*. De volledig herziene versie¹ komt begin volgend jaar uit en de training wordt inmiddels bij alle pleegzorgorganisaties in het land gegeven. Ook zijn er trainingen in België. Vier jaar later volgde het boek *Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen* en bijbehorende training, voor het onderwijs.

“Voor pleegouders was het een eyeopener dat kinderen zich op een bepaalde manier gedragen door eerdere ervaringen. Dat het niet komt door iets wat zij doen, maar omdat ze het eerder zo geleerd hebben. Dat kinderen niet jón onbetrouwbaar vinden, maar álle volwassenen. Daardoor raken pleegouders ook minder makkelijk geraakt of gekrenkt door het gedrag van kinderen.”

“Toen ik daarmee bezig was, realiseerde in me dat kinderen vijf dagen per week op school zitten. Ik zag ook kinderen en leerkrachten die vastliepen. Vandaar dat boek over traumasensitief onderwijs, en op basis daarvan een training. Wat ik me niet helemaal had gerealiseerd, is dat onderwijs in vergelijking met pleegzorg gigantisch groot is. Er is veel vraag naar de training. Dus ik heb inmiddels een assistente en vijf mensen die ook trainingen geven. Zelf train ik alleen de trainers, anders wordt het te veel. Ook omdat ik gewoon nog behandelbaar ben en veel supervisie geef.”

Mantra

In haar nieuwe boek laat Leony Coppens zien dat niet alleen pleegouders en leraren, maar letterlijk iedereen het verschil kan maken. Soms zonder het zelf door te hebben. Zoals de politieagent die Martha (57) – als kind door haar moeder opgesloten in haar kamer – opvangt als ze op haar veertigste, 's nacht in pyjama, haar tweede gewelddadige huwelijk ontvlucht.

Die agent zei: *‘Martha, voor jou lijkt het nu alsof je voor een heel hoge muur staat en jij denkt dat je daar nooit overheen komt. Maar geloof mij: jij gaat die muur steen voor steen afbreken en er komt een dag, dan stap jij daar overheen.’*

Leony Coppens: “Zijn zinnen heeft ze sindsdien als een soort mantra herhaald als ze 's avonds in bed lag. Een paar jaar geleden dacht ze: ‘ik ga over die muur stappen. Dat heeft die agent gedaan.’ Ik kreeg kippenvel toen ze dat vertelde. Die agent moest eens weten!”

Fysiotherapeut

Ze zou wel eens een bijeenkomst willen organiseren met al die mensen die misschien geen idee hebben hoe belangrijk ze zijn geweest. Zoals Peter, de fysiotherapeut van Kevin (38), geboren met cerebrale parese en daardoor moeite met bewegen. Kevin verloor zijn heroïneverslaafde vader door zelfdoding toen hij twee was. Hij was bang voor zijn moeder, met psychiatrische problemen en een verstandelijke beperking.

“Kevins fysiotherapeut in het revalidatiecentrum, Peter, vroeg wat hij zelf graag wilde en dat was voetballen. Hij zorgde dat Kevin, ondanks zijn beperking, bij een voetbalclub kwam, dat hij voetbalschoenen kreeg, voetbalkleren en een tas. Kevin is later voetbaltrainer geworden en dat heeft er uiteindelijk toe geleid dat hij nu leerkracht is. En een hele goeie, begrijp ik.”

Speciaal onderwijs

In haar boek schrijft Leony Coppens dat er pas sinds 2016 Nederlands onderzoek is naar wat kinderen zoal meemaken aan ingrijpende gebeurtenissen. De cijfers zijn schrikbarend. In het reguliere basisonderwijs heeft 54% van de kinderen tussen de één en drie ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt, en 35% vier of meer. In het speciaal onderwijs heeft maar liefst 77% van de kinderen vier of meer ingrijpende ervaringen opgedaan.

“Zo'n stapeling van verschillende ervaringen komt heel vaak voor, in mijn eigen praktijk gaat het om zo'n negentig procent. Bijvoorbeeld een ouder in detentie én een ouder met ernstige psychiatrische problemen én fysieke mishandeling én verwaarlozing. Er zaten in dat onderzoek ook kinderen met twaalf verschillende ingrijpende ervaringen. Er was niemand in het speciaal onderwijs die niets had meegemaakt.”

Het onderzoek² – een effectmeting naar traumasensitief onderwijs – steunt haar hypothese dat deze kinderen niet toevallig op het speciaal onderwijs zitten, maar dat hun traumatische ervaringen en onbegrepen gedrag daarvoor juist de reden zijn.

“Nee, ik schrok niet van die cijfers, ik was blij dat ze er waren. Traumatische ervaringen zorgen ervoor dat leren en functioneren op school ingewikkelder is. Kinderen zijn voortdurend op hun hoede, gestrest, maar zijn zich daar niet van bewust. Je kunt niet goed leren als je weet dat je moeder thuis niet veilig is of je broertjes en zusjes. Het kan zijn dat je de hele boel op stelten zet, zodat je naar huis gestuurd wordt om voor hen te zorgen. Of je wordt een ideale

leerling, die overal mee wil helpen, zodat je complimentjes krijgt en langer op school kan blijven.”

Niks aan de hand

Het is moeilijk te herkennen dat kinderen zijn getraumatiseerd, hun gedrag kan allerlei vormen aannemen. Let vooral op de met-mij-is-niks-aan-de-hand kinderen, waarschuwt Jeen (46), leraar op een middelbare beroepsopleiding, in het boek.

Zijn ouders hadden een alcoholprobleem, er was huiselijk geweld, zijn narcistische vader had altijd kritiek op Jeen en er waren schulden. Op school hadden ze niks door.

‘Maar ik deed ook alsof er niets aan de hand was en ik altijd blij was. Nu ik zelf leraar ben, ben ik erg alert op kinderen die ook altijd vrolijk zijn of blij ogen, omdat dit een manier kan zijn om te maskeren hoe ze zich echt voelen.’

Orthopedagoog

Haar twee zoons voelen zich echte Hagenezen, de jongste overweegt zelfs een tattoo van een ooievaar zoals in het gemeentewapen. Zelf groeide Leony Coppens op een boerderij in Brabant op, als jongste van vijf kinderen.

“Ik was een keer op pad met mijn moeder. Zij zat bij een katholieke vrouwenvereniging en die gaf een toneelvoorstelling bij een instelling voor mensen met een verstandelijke beperking. Toen had ik al het idee: daar zou ik wel willen werken. Maar dan niet als iemand die hen verzorgt, maar als iemand die erover nadenkt hoe je hen kunt helpen. De moeder van een vriendin van mijn zus wist dat je dan orthopedagogiek moest gaan studeren.”

Ze koos voor Utrecht en studeerde in 1990 af in de richting ‘moeilijk opvoedbaren’, zoals dat toen nog heette.

“Bij hoogleraar Kok leerde ik al dat het niet alleen om de behandeling gaat, maar dat de omgeving heel belangrijk is.

Uiteindelijk ben ik klinisch psycholoog geworden, gespecialiseerd in traumabehandeling en het vergroten van traumasensitiviteit van de omgeving van kinderen. Dus in de basis toch een orthopedagoog. Het is bij uitstek onze rol om uit te leggen waarom kinderen met trauma doen zoals ze doen en handvatten te geven hoe je als omgeving die kinderen kunt steunen en hun veerkracht vergroten.”

Tips voor pedagogen

Wat kunnen pedagogen betekenen? Leony Coppens: “Focus niet alleen op de behandeling van traumaklachten met bijvoorbeeld EMDR en cognitieve gedragstherapie. Kijk ook hoe kinderen nieuwe ervaringen op kunnen doen, waardoor ze weer vertrouwen krijgen in zichzelf en in anderen. Kijk om te beginnen goed naar het netwerk van kinderen. Onderzoek en bezoek dat netwerk. Wie is er op school belangrijk voor een kind? Kun je die wat dikker in de verf zetten zodat ze een actievere rol gaan spelen? Je hoeft geen therapeut te zijn om kinderen met trauma te steunen.”

“Kijk ook naar de talenten van kinderen. Naar waar ze goed in zijn en plezier in hebben”, zegt ze. Zo is voor Kevin de voetbalclub een enorme steun geweest en heeft Jeen het onder andere gered door zijn liefde voor muziek, door het bandje waarin hij gitaar speelde en waar hij wél waardering kreeg en het gevoel ergens bij te horen.

Buurvrouw

Leony Coppens heeft nog steeds contact met de twaalf *overlevers* die ze interviewde voor haar boek. Als het even kan, neemt ze een van hen mee naar een boekpresentatie of congres. “Zij kunnen het beter vertellen dan ik.”

Het was niet haar doel, maar de interviews leverden ook iets op voor haar gesprekspartners. Vooral de vragen naar veerkracht. “Er schoot hen van alles te binnen waar ze steun aan hadden gehad. Ze ontdekten ook krachten in zichzelf, zoals discipline en open kunnen staan voor hulp. Deze zomer stond ik op een congres, samen met Jeen. Hij zei: ‘ik ben je helemaal vergeten te vertellen dat er ook nog een buurvrouw was waar ik altijd naartoe kon.’”

tekst: Annemiek Haalboom

foto: Annabel Oostweeghel

Boek cadeau

Van uitgeverij Ten Have mogen we drie exemplaren van *Iedereen kan het verschil maken* weggeven. Belangstelling? Stuur voor 21 oktober je motivatie naar redactie@nvo.nl. Inzenders met de mooiste motivatie krijgen het boek toegestuurd.

Mellody en Martha heten in werkelijkheid anders.

Meer informatie: leonycoppens.nl

¹ De herziene versie verschijnt onder de nieuwe naam *Traumasensitief opvoeden en begeleiden*.

² Artikelen over het onderzoek vind je hier: www.traumasensitiefonderwijs.com/resultaten/artikelen